

IKKE BARE GREIT? Om å være fattig på Sørlandet

Et dokumentasjons-, utstillings- og formidlingsprosjekt
Vest-Agder-museet, 2016

VESTAGDERMUSEET

PROSJEKTBEKRIVELSE

KORT SAMMENFATNING

Hvordan har fattigdom blitt sett på og håndtert siden Kristiansand bys grunnleggelse i 1641, og hvordan oppleves fattigdom i dag? Det er de sentrale spørsmålene i prosjektet, der vi vil trekke historiske linjer og dokumentere fattigdom i regionen i dag. Viktige arbeidsområder er arkivarbeid, kontakt med lokalbefolkning og hjelpeorganisasjoner, gjennomføring av intervjuer og innsamling av gjenstander. Resultatene vil bli formidlet gjennom en publikasjon, en vandreutstilling og forskjellige formidlingsopplegg.

INNLEDNING

Det sies at det meste er "greit" på Sørlandet, i hvert fall når man spør sørlendingene direkte om hvordan det står til. Prosjektets tittel spiller på dette: Det å være fattig i ett av verdens rikeste og egalitære land, er neppe "bare greit." Formuesforskjellene blir større og større, og stadig flere har betalingsproblemer.

Statistisk Sentralbyrå, SSB, definerer fattige som personer med vedvarende lav inntekt, noe som innebærer at den samlede husholdningsinntekten er mindre enn 60 % av mediangjennomsnittet. Ca. 15 % av befolkningen defineres dermed som fattig, og på Agder faller hele 10 % av barna inn under denne kategorien. Innvandrerbarn er overrepresentert, men også barn av foreldre som er enslige, arbeidsledige, rusmisbrukere eller psykisk syke er tungt representert.

Ser man fattigdom i et større tidsperspektiv, ser man at det har funnet sted store forandringer i hvordan man har sett på fattigdom og fattige. Det gjenstår mer grundig forskning, men en første gjennomgang av kildematerialet tilsier at det å være fattig er mer skambelagt i dag enn før. Hva som er grunnen til dette, og hva det betyr for de berørte, ønsker vi å kartlegge gjennom et prosjekt som vil bli Vest-Agder-museets store satsning i 2016/2017.

"Ikke bare greit? Om å være fattig på Sørlandet" omfatter samtidsdokumentasjon gjennom involvering av lokalbefolkningen, historisk forankring, publikasjon, utstilling og formidlingsopplegg.

Dokumentasjonsprosjekt

Hvordan er det å ikke ha penger til ordentlig mat? Hvordan er det å ha mistet jobben, å møte vegg og ikke klare å betjene lån og gjeld? Hvordan føles det å ikke kunne gi barna sine det samme som andre har? Hvordan er det å være minstepensjonist, uten mulighet til å tilbringe slutten av livet på den måten man hadde håpet og jobbet for? Og hvordan kjemper man for at dette ikke skal være synlig utad? Dette er noen av spørsmålene vi vil prøve å få svar på i samarbeid med lokalbefolkningen på Sørlandet.

Fattigdom er relativt og har mange årsaker, men for den det gjelder, dreier det seg ofte om skyld, skam og usynlighet. Vi ønsker å få kontakt med mennesker som kjenner eller har kjent fattigdom på kroppen; ungdommer, foreldre, enslige og eldre. Dette ved hjelp av organisasjoner som jobber for fattige – som for eks. Kirkens bymisjon, Røde Kors og Mental Helse – og via annonser i Sørlandets fem største lokalaviser. Her vil vi invitere alle interesserte inn i vårt prosjekt, på egne premisser. Spørsmål som vil stilles i annonser og intervjuer går ut på å komme i kontakt med flest mulig som mener seg berørt av fattigdom.

I tillegg er vi interessert i å samle inn gjenstander som den enkelte forbinder med fattigdom. Det kan være et slitt klesplagg, en matvare eller en gammel leke som er knyttet til noe spesifikt positivt eller negativt.

Vi har definert fem premisser for prosjektet:

- 1. Vi ønsker en tydelig involvering og inkludering av lokalbefolkningen.*
- 2. Vi ønsker å formidle følelser ved å bruke deltakernes personlige fortellinger eller eiendeler*
- 3. Som museum ønsker vi å trekke historiske linjer fra fortidens samfunn til dagens samfunn*
- 4. Intern forankring og kompetanseøkning*

Prosjektet skal forankres hos flest mulig ansatte og avdelinger innad i Vest-Agder-museet. Dette for å overføre kunnskap internt og å øke kompetanse til å jobbe med samfunnsaktuelle tema. Prosjektgruppen består av konservatorer, pedagoger og designer, med bred deltagelse i alle av prosjektets faser. Flere i gruppen har lenge jobbet med samfunnsaktuelle og følsomme tema, mens noen ikke har det. Prosjektet legger opp til å gjennomføre ca. 25 lengre intervjuer, og disse skal gjennomføres av blant annet pedagogene som senere skal formidle prosjektet til skoleelever.

- 5. Metodeutvikling som kan komme andre museer i Norge til gode*

"Ikke bare greit?" inngår i et større prosjekt, "Museet – samfunnsaktør i teori og praksis" støttet av Kulturrådet. Vest-Agder-museet har fått en framtreddende nasjonal rolle i arbeidet med teoretiske og praktiske aspekter knyttet til museenes samfunnsoppdrag. (<http://www.vestagdermuseum.no/28-mill-fra-kulturradet-til-trearig-prosjekt-om-museenes-samfunnsrolle/>). Gjennom fattigdomsprosjektet vil vi utvikle nye metoder for å inkludere lokalbefolkningen.

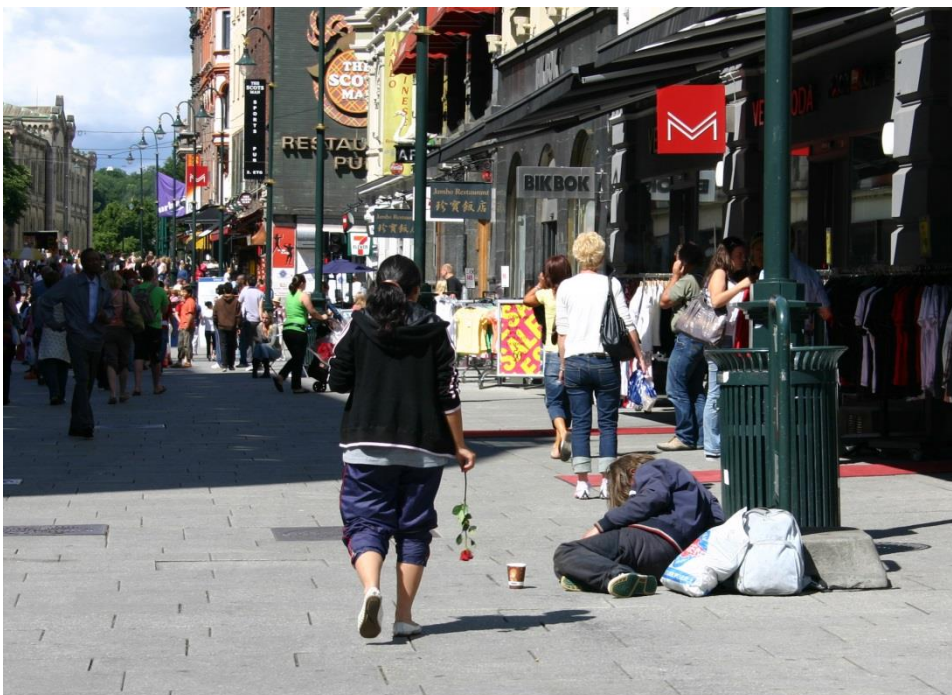
Utstilling og formidling

Selve utstillingen vil bli presentert i seks mindre containere som kan knyttes til hverandre og varmes opp til romtemperatur. Rommet vil på en slik måte bli ca. 75 kvadratmeter. Containerne vil kunne flyttes til sentrale steder i byene (torg, parker, i nærheten av kjøpesentre) og mellom museets avdelinger. Inne vil man finne tekst- og lydinstallasjoner, gjenstander og en mulighet til å sette seg ned og reflektere. Installasjonene legger opp til at utstillingslokalet er tilgjengelig uten at museets ansatte er til stede.

Utstillingen vil være en kommentar og et spørsmål til det samfunnsaktuelle, nære, usynlige og såre tema fattigdom. Her vil vi presentere de historiske linjene, tall og overordnede perspektiver på temaet, og her vil de besøkende kunne "møte" menneskene vi har intervjuet og snakket med. Vi vil også vise gjenstander som vi har samlet inn, og sette disse i en større sammenheng. Ved å vise gjenstander, film, lyd og bilder legger vi bevisst opp til å vekke følelser hos de besøkende. Dette vil bidra til en større forståelse for utfordringene som følger med fattigdom for de involverte.

Prosjektet er meldt inn til Den kulturelle skolesekken (DKS). Formidlingsopplegget retter seg mot barn på 5. og 6. trinn samt videregående skole og har som mål å sette fokus på fattigdom som en høyst levende og voksende utfordring i dagens velferdssamfunn, men som er tabu- og skambelagt og forsøkes skjult og dekket over. Målet er også å stille spørsmålstegn ved dagens forbruksmentalitet og materielle krav. Vi håper prosjektet kan medvirke til at barn gjennom personhistorier får innsikt, berøres og tenker gjennom hvilke verdier som er viktige i livet.

For å markedsføre utstillingen bredest mulig vil vi lage en kort film på ca. 1 minutt som vil kunne fungere som "teaser" og som kan vises på lokale kinoer og andre offentlige visingsflater.

Publikasjon

Publikasjonen vil bestå av to deler. Den første og største vil bestå av artikler om fattigdom fra grunnleggelsen av regionens største by, Kristiansand, i 1641 og frem til i dag. Artiklene vil skrives av fagpersoner og handle om arkivmateriale om fattigvesen i regionen, syn på fattigdom opp gjennom årene og enkeltaspekter om hvordan fattigdom artet seg for enkeltpersoner og samfunnsgrupper. Den andre delen vil inneholde personlige beretninger av folk som er fattige i dag eller har opplevd fattigdom på kroppen. Det er et ønskelig at disse fortellingene knyttes til den historiske delen og settes i sammenheng med beretninger i rettsprotokoller og annet historisk kildemateriale, slik at boka utgjør en helhet.

MÅL

Vårt faglige mål er å skape en spørrende utstilling der museet og omverdenen går i dialog med hverandre. Ved å invitere lokalbefolkningen til å delta med egne fortellinger og gjenstander, ved å jobbe sammen med organisasjoner og ved å vise til likheter og forskjeller i syn på fattige og fattigdom opp gjennom årene, vil vi løfte frem et usynlig, tabubelagt og vondt tema som altfor mange i Norge er berørt av.

En stor del av arbeidet vil imidlertid også være refleksjon og selvrefleksjon på metanivå, knyttet til vinkling av tema, presentasjonsmåte av enkeltmenneskers fortellinger og metodiske utfordringer – med tanke på kunnskapsoverføring til andre museer i Norge.

MÅLGRUPPE

Utstillingen vil rette seg mot folk flest, uavhengig av alder eller sosial bakgrunn. Barn, ungdommer, enslige, familier og eldre kan være utsatt for fattigdom, og alle vil finne igjen noe å reflektere over.

Alle foto: Anita Nilsen

Kristiansand, 6. januar 2015

Kathrin Pabst
Prosjektleder/Leder fagseksjonen Vest-Agder-museet